

Magdaléna Přívarová

## PRÍSPEVOK TEÓRIE REGULOVANIA K POŇATIU HOSPODÁRSKYCH KRÍZ<sup>1</sup>

**Abstract:** *The Regulation School looks at the capitalist economy as a historically specific system of capital accumulation, as a function of social and institutional systems. Regulationist economists distinguish between cyclical crisis and structural crisis. (They study only structural crisis.) On the basis of this differentiation, the regulationists have developed a typology of crises (the exogenic crises, the endogenous crises, the crisis of the mode of regulation, the crisis of the mode of accumulation, and the crisis of the mode of production) which gives an account of various disarrangements in the institutional configuration.*

**Key words:** *Regulation School, institutionalism, regimes of accumulation, modes of regulation, degree of stability, Fordism, cyclical crisis and structural crisis, institutional forms.*

**JEL:** E 32, G 21, E 12

### Úvod

Teória regulovania ako heterodoxný prúd ekonomického myslenia vznikla vo Francúzsku v polovici 70. rokov 20. storočia, t. j. v období, keď ekonomiky USA a západnej Európy vstupujú po tridsiatich rokoch relatívne vysokého a stabilného ekonomického rastu do hlbokéj krízy. Je celkom prirodzené, že v danom historickom kontexte sa pozornosť predstaviteľov školy regulovania sústredila najmä na vysvetlenie príčin prechodu od rastu ku kríze. Ich prístup ku skúmaniu krízy bol však v mnohom odlišný od prístupu dominantného prúdu v ekonomickom myslení a v konečnom dôsledku viedol k vytvoreniu osobitného teoretického systému. Predstavitelia teórie regulovania pri jeho konštrukcii zavádzajú do ekonomickej teórie príslušný pojmový aparát.

Ústredné miesto v ňom zaujíma pojem regulovanie. Tento termín prevzal Gérard de Bernis z biológie a aplikoval ho v ekonómii. Vychádzal pritom z predpokladu, že v kapitalistickej spoločnosti pôsobia najmä divergentné sily. Napriek tomu je tento ekonomický systém už po stáročia životaschopný, a to vďaka existencii inštitúcií.

Adekvátne inštitúcie v ňom totiž hrajú takú istú úlohu ako genetické kódy v biológii: zabezpečujú, že sily, ktoré sú a priori divergentné, konvergujú, čím udržujú určitú koherentnosť kapitalistického systému. M. Aglietta ich vo svojom diele *Régulation et crise du capitalisme* [1], ktoré sa všeobecne považuje za „základný kameň“ nového teoretického prúdu, označuje ako štrukturálne formy. Kľúčové postavenie medzi nimi prisudzuje dvom z nich – typu akumulácie a spôsobu regulovania. Ide totiž o tie inštitucionálne formy, ktoré umožňujú brať do úvahy rôzne podoby, ktoré nadobúda rast a kríza, ako aj prechod od rastu ku kríze.

Daný typ akumulácie je vymedzený podmienkami, v ktorých sa dosahujú a rozdeľujú zisky z produktivity. Spôsob regulovania je ponímaný ako súhrn kodifikovaných základných spoločenských vzťahov, zabezpečujúcich v dlhom období reprodukciu spoločnosti ako celku.

Hlbšie rozpracovanie základných pojmov a metód skúmania viedlo predstaviteľov teórie regulovania k formulovaniu nasledujúcich otázok:

- Ako vysvetliť, že krízy sa pravidelne opakujú v rámci typov rastu, ktoré boli predtým úspešné?
- Prečo krízy, aj keď sa v mnohom na seba podobajú, nie sú nikdy identické? Hľadanie odpovede na tieto otázky viedlo prívržencov teórie regulovania k vytvoreniu istej špecifickej koncepcie hospodárskych kríz. Priblíženie jej hlavných črtí a najmä jej osobitostí vo vzťahu k hlavným prúdmi ekonomického myslenia je cieľom a zmyslom tohto článku.

## 1 Metodologické špecifiká skúmania hospodárskych kríz v teórii regulovania

Metodologické východiská skúmania hospodárskych kríz v teórii regulovania sa úplne rozchádzajú s prístupmi neoklasickej ekonómie, ako aj so všetkými školami, ktoré z nej vyrastajú. Teória regulovania predovšetkým odmieta základnú neoklasickú paradigmu, podľa ktorej sa trhy uzatvárajú výlučne v stave rovnováhy, a to vďaka existencii aukcionára a vďaka pôsobeniu trhového mechanizmu. Z tejto paradigmy jasne vyplýva, že hospodárske krízy môžu byť vyvolané buď externými šokmi, ktoré narušujú stav všeobecnej ekonomickej rovnováhy, alebo inštitucionálnymi rigidnosťami, ktoré sú prekážkou procesu prispôsobovania, čím znemožňujú návrat do rovnováhy. V neoklasickom ponímaní teda predstavujú inštitúcie vždy rušivý prvok: tým, že vyvolávajú na trhu rigidnosti, sú jedným z pôvodcov kríz.

---

<sup>1</sup>Článok je výstupom z riešenia projektu VEGA č. 217/08: Teória regulovania, jej miesto v systéme makroekonomických teórií a možnosti aplikácie jej teoretických postupov na problémy slovenskej ekonomiky.

V neoklasicky ladených koncepciách hospodárskych kríz sa zvyčajne uvádzajú tri druhy inštitucionálnych rigidností:

- rigidnosť miezd smerom nadol (v dôsledku pôsobenia odborov)<sup>2</sup>,
- stanovovanie cien administratívnym spôsobom vyvoláva nerovnováhy na trhu statkov a služieb, čo následne vyvoláva nezamestnanosť a infláciu,
- existencia zmlúv a nedokonalých informácií<sup>3</sup>.

Prívrženci teórie regulovania majú na úlohu inštitúcií v ekonomickom mechanizme úplne iný pohľad. Preto sa ich koncepcia hospodárskych kríz diametrálne odlišuje od predstáv tých ekonómov, ktorí pri svojej analýze vychádzajú z hypotéz neoklasickej ekonómie.

Na druhej strane možno konštatovať, že metodologické východiská skúmania hospodárskych kríz v teórii regulovania majú oveľa bližšie ku keynesovskej ekonómii.

Ich styčné plochy možno vybrať v dvoch smeroch:

- po prvé, teória regulovania preberá z keynesovskej ekonómie jej centrálnu paradigmu, t. j. nestabilitu kapitalizmu a jeho rastu,
- po druhé, zhodu možno pozorovať aj v predstave, že mzda je, aspoň za určitých podmienok, stimulom ekonomického rastu a nie jeho prekážkou.

Napriek týmto skutočnostiam existuje medzi uvedenými školami aj istý (a nie bezvýznamný) nesúlad v ich východiskových hypotézach: zatiaľ čo keynesovská ekonómia je ahistorická, predstavitelia teórie regulovania sa snažia vybudovať historickú makroekonómiu.

## 2 Koncepcia hospodárskych kríz v teórii regulovania

Teória regulovania patrí do prúdu historickej a inštitucionálnej makroekonómie. Avšak, aj keď sa jej predstavitelia do značnej miery inšpirujú metodologickými prístupmi historickej školy, nemožno konštatovať, že ich empirické analýzy sú jednoduchým opakovaním prác z obdobia hospodárskych dejín. Totiž, napriek tomu, že venujú veľkú pozornosť objasneniu rôznorodosti foriem, ktoré nadobúdajú hospodárske krízy, pokúšajú sa tiež o isté zovšeobecnenie empirických poznatkov: usilujú sa pritom v prvom rade zaradiť danú krízu do klasifikácie, ktorú si vytvorili a potom odhaliť niekoľko základných mechanizmov, ktoré rozpútavajú krízy.

<sup>2</sup>Ide o starý spor Pigou-Keynes. Podľa novej verzie mzda rastie príliš rýchlo vo vzťahu k produktivite práce, preto sa práca stáva relatívne vzácnym statkom, takže sa využíva menej často.

<sup>3</sup>Tento druh inštitucionálnych rigidností spôsobujúcich rast prirodzenej miery nezamestnanosti uvádza M. Friedman vo svojich článkoch (1968 – 1970), v ktorých reinterpretoval Phillipsovu krivku.

## 2.1 Typológia kríz v teórii regulovania

V reálnej ekonomike pozorujeme viacero porúch reprodukčného procesu. Predstavitelia teórie regulovania ich roztriedili do piatich typov, pričom za triediaci znak klasifikácie si zvolili dosah porúch reprodukčného procesu na základné inštitucionálne formy. Na základe toho potom rozlišujú:

- krízu ako dôsledok externého šoku,
- krízu endogénnu alebo cyklickú,
- krízu spôsobu regulovania,
- krízu typu akumulácie,
- krízu spôsobu výroby.

Najľahšou formou krízy, z pohľadu jej dôsledkov na základné inštitucionálne formy, je kríza, ktorej príčinou je nejaké vonkajšie narušenie reprodukčného procesu danej geografickej jednotky, t. j. externý šok. Jeho konkrétnou formou môže byť napríklad nedostatok spojený s rôznymi prírodnými katastrofami či vojnami, ale aj – najmä v súčasnosti – prudké zmeny cien surovín (predovšetkým ropy), úrokovej miery či menového kurzu. Podstatným znakom tohto typu kríz je, že príslušné ekonomické nerovnováhy sú riešiteľné v rámci daného spôsobu regulovania, bez toho, aby bola nevyhnutná jeho podstatná transformácia.

Veľmi mierny zásah do základných inštitucionálnych foriem predstavuje endogénna alebo cyklická kríza. Táto je dôsledkom vyhrotenia nerovnováh, ktoré sa v danej ekonomike nahromadili v priebehu expanzie. Za pôvodcu nerovnováh považujú prívrženci školy regulovania akumuláciu kapitálu. Tá zapríčiňuje, v rámci daného spôsobu regulovania, striedanie fáz expanzie a recesie. Príkladom endogénnej krízy sú obchodné cykly, ktoré sa prejavovali v 19. storočí v rámci tzv. konkurenčného regulovania. Avšak ani obdobie tzv. monopolistického regulovania<sup>4</sup> nebolo uchránené od výkyvov v akumulácii kapitálu, i keď tieto nadobúdali inú formu, ako to bolo v čase konkurenčného regulovania: vyznačovali sa striedaním fáz oživenia a stabilizácie.

Hospodárske dejiny nám však poskytujú aj také príklady, keď ekonomické mechanizmy späté s daným spôsobom regulovania nie sú schopné endogénnym spôsobom zvrátiť nepriaznivý konjunkturálny vývoj, t. j. zvrat recesie k oživeniu. V tomto prípade ide o krízu spôsobu regulovania. Takou bola napríklad aj Veľká hospodárska kríza (1929 – 1933), ktorá sa vyznačovala tým, že prepád ekonomickej aktivity nielenže nedokázal obnoviť pôvodnú úroveň ziskov, ale ju ešte viacej znížil, takže nedošlo k žiadnemu endogénnemu oživeniu. Iným príkladom je akcelerácia inflácie spojená s požiadavkou indexácie miezd, prejavujúca sa koncom 60. rokov 20. storočia v USA a v krajinách západnej Európy.

<sup>4</sup>Takto označujú zástancovia teórie regulovania hospodársku politiku stop-and-go, ktorá sa realizovala počas tzv. „trente glorieuses“ (1945 – 1975).

V tejto súvislosti treba dodať, že v prípade krízy spôsobu regulovania ostáva spravidla typ akumulácie životaschopný. Zároveň však platí, že sa neriešia príčiny krízy spôsobu regulovania, t. j. nenastolí sa adekvátna inštitucionálna konfigurácia, môže byť spochybnená životaschopnosť samotného typu akumulácie. Vtedy dochádza ku kríze typu akumulácie, ktorú prívrženci teórie regulovania definujú ako „dosiahnutie limitov a zostrenie protirečení medzi hlavnými inštitucionálnymi formami, ktoré podmieňujú daný typ akumulácie“. ([12], s. 77)

Kríza typu akumulácie má teda oveľa väčší dosah na reprodukčný proces ako kríza spôsobu regulovania, pretože sú spochybnené základné inštitucionálne formy. Ako príklad možno uviesť japonskú krízu z 90. rokov 20. storočia, či ázijskú krízu z roku 1997.

Typológia kríz, ktorú skonštruovali predstavitelia teórie regulovania, sa uzatvára krízou spôsobu výroby. Tá je spravidla následkom neúspešnej prestavby základných inštitucionálnych foriem. Prejavuje sa zrútením celého systému najpodstatnejších spoločenských vzťahov. Príkladom je kríza feudalizmu, alebo tiež zrútenie sa ekonomík bývalých socialistických krajín.

## 2.2 Kríza fordizmu

Fordistický spôsob regulovania sa časovo zhoduje s obdobím „trente glorieuses“. Bol založený na masovej výrobe s masovou spotrebou a na indexácii miezd, ktorá zabezpečovala dostatočný rast dôchodkov potrebný na plynulé fungovanie reprodukčného procesu. Avšak už v období, keď všetky ekonomické subjekty boli presvedčené o úspechu tohto spôsobu regulovania, a preto mali optimistické očakávania, sa začínajú prejavovať určité štrukturálne zmeny. Spočiatku sú síce vnímané ako nepodstatné, marginálne, ich kumulovanie však napokon ohrozilo životaschopnosť fordistického spôsobu regulovania a v konečnom dôsledku vyvolalo jeho krízu.

Prvou zo štrukturálnych zmien bola skutočnosť, že inflácia ako kľúčová premenná makroekonomického prispôsobovania vo fordistickom spôsobe regulovania, postupne stráca svoju regulačnú schopnosť v dôsledku indexácie miezd. Len čo je indexácia úplná a takmer okamžitá, regulačná moc inflácie zaniká. [15]

Druhou štrukturálnou zmenou, z ktorej sa postupne stáva faktor krízy fordizmu, je, že mzdové vyjednávania vychádzajú z extrapolácie vývoja ziskov z produktivity z predchádzajúceho obdobia do budúcnosti, zatiaľ čo v ekonomickej realite začínajú pôsobiť určité mechanizmy, ktoré majú tendenciu spomaliť tento vývoj.

Takýmto mechanizmom je v prvom rade dosah diferenciacie produkcie na vývoj ziskov z produktivity. Ide o to, že v tej miere, v akej rastie dôchodok domácností (čo je sprievodný znak rozvoja fordizmu), zvyšujú sa požiadavky na diferenciaciu statkov, a tá čoraz viac naráža na limity vývoja ziskov z produktivity. Len čo totiž diferenciacia produkcie dosiahne určitý prah, možnosti

masovej výroby sú zablokované, v dôsledku čoho možno pozorovať pokles tempa ekonomického rastu a následne aj zamestnanosti.

Zreťazenie makroekonomických súvislostí zabezpečujúce nepretržitý rast výroby a spotreby je teda vážne narušené, čo ochromuje základný pilier fordistického spôsobu regulovania.

Druhým mechanizmom, ktorý sa postupne vyvinul zo (spočiatku) marginálnej štrukturálnej zmeny fordistického spôsobu regulovania, je zvrat v dopade rastu reálnej mzdy na základné makroekonomické súvislosti. Tento súvisí s procesom otvárania sa ekonomík. Fordistický spôsob regulovania totiž spočiatku funguje na princípe synchronizácie masovej výroby a masovej spotreby v uzavretej ekonomike. Rast reálnej mzdy má v týchto podmienkach priaznivý účinok na spotrebu domácností, a tým aj na ekonomický rast.

Rast reálnych miezd je pritom späť s rastom ziskov z produktivity, ktoré sú podmienené dosahovaním úspor z rozsahu produkcie. Tieto od určitého bodu predpokladajú existenciu otvorenej ekonomiky. Internacionalizácia však pôsobí na fordizmus destabilizujúco. Prudký rozmach medzinárodného obchodu totiž vyvoláva podstatnú zmenu vo funkcii agregátneho dopytu: okrem spotreby domácností, investícií firiem a vládnych výdavkov obsahuje aj čistý export. Pritom tak export, ako aj import závisia od vzájomného vzťahu domácich a svetových cien. Skrátka, v tej miere, v akej sa zvyšuje podiel zahraničného obchodu na HDP, stále väčší význam nadobúda pojem konkurenci schopnosť. [9] A to je práve ten prvok, ktorý znamená kvalitatívnu zmenu makroekonomických súvislostí fordistického spôsobu regulovania: dochádza k zvratu v dosahovaní rastu reálnej mzdy – to, čo bolo predtým pozitívne, sa mení na negatívne. Podľa uskutočnených ekonometrických odhadov tak francúzska, ako aj nemecká ekonomika dosiahli uvedený prah v 80. rokoch 20. storočia. ([12], s. 89)

### 2.3 Osobitosti faktorov kríz v ekonomicky zaostalých krajinách

Fordistický spôsob regulovania je typický pre ekonomicky vyspelé krajiny sveta v období „trente glorieuses“. Pokiaľ ide o ekonomicky zaostané krajiny, ich typ akumulácie nemožno v žiadnom ohľade považovať za variant fordizmu. V uvedených krajinách možno badať dve rozdielne rozvojové stratégie:

- substitúcia importu domácou produkciou,
- orientácia na export.

Prvá stratégia je príznačná pre väčšinu latinskoamerických ekonomík. Vďaka nej dosahovali tieto krajiny v 50. a v 60. rokoch 20. storočia podstatne rýchlejšie tempá ekonomického rastu ako v minulosti. Neskôr však substitúcia dovozu začala v čoraz väčšej miere zahŕňať statky, pri výrobe ktorých sa dosahujú úspory z veľkovýroby. V tomto bode dosiahol uvedený model rozvoja svoje limity a postupne sa začínal dostávať do krízy. Krajiny Latinskej Ameriky totiž nedokázali svoju produkciu

realizovať ani na vnútornom trhu (ktorý bol príliš úzky vzhľadom na konkurenčný charakter mzdového vzťahu), ani na svetovom trhu (v dôsledku príchodu novej technologickej vlny sa perspektívy ich dobiehania ukázali byť nereálne). [11]

Odlíšnu rozvojovú stratégiu predstavuje typ akumulácie orientovaný na export. Okrem dostatočnej miery otvorenosti ekonomiky je jej úspešnosť podmienená uvedením do činnosti mechanizmu, ktorý spája tieto prvky: rast produktivity, zvýšenie konkurencieschopnosti, stimulácia exportu a rast domáceho dopytu. Pritom, na rozdiel od fordizmu, v tomto modeli existuje početná armáda nezamestnaných, ktorá udržuje reálne mzdy na nízkej úrovni. Typ akumulácie orientovaný na export sa v posledných dvoch desaťročiach úspešne realizuje v Číne. Niektorí zástancovia teórie regulovania však upozorňujú, že ani on nie je zbavený krízových faktorov. [17]

## 2. 4 Základné črty typu akumulácie ťahaného financiami

Napriek tomu, že medzi predstaviteľmi teórie regulovania sa zatiaľ nedosiahla názorová zhoda v odpovedi na otázku: Ako nazvať typ akumulácie nasledujúci po fordizme, väčšina z nich sa nazdáva, že (bez ohľadu na názov) dominantné postavenie v ňom bude mať finančný sektor. Všetky empirické údaje americkej ekonomiky od 80. rokov 20. storočia do súčasnosti totiž zdôrazňujú jej dve dôležité črty: finančnú liberalizáciu a finančné inovácie. Dochádza tiež k rastu finančného majetku domácností.

Tieto skutočnosti nachádzajú svoj odraz v novom inštitucionálnom usporiadaní a radikálnym spôsobom menia samočinný mechanizmus, ktorý zabezpečuje plynulý chod reprodukčného procesu na národohospodárskej úrovni. Ak v období fordistického typu akumulácie bola veľkosť finančného majetku domácností v porovnaní so mzdami malá, potom platilo, že rast spotreby bol determinovaný zvyšovaním reálnych miezd. V období financionalizovanej ekonomiky to tak nie je, pretože úroveň miezd je okrem spotreby v čoraz väčšej miere ovplyvňovaná hodnotou finančných aktív vlastnených domácnosťami. Namiesto mechanizmu, ktorý v rámci fordistického typu akumulácie nastoľoval súlad medzi ziskami z produktivity a reálnymi mzdami, a tým aj medzi masovou výrobou a masovou spotrebou, teraz máme do činenia s kvalitatívne iným mechanizmom, ktorý spája zisk s kurzom akcií, s dividendami a následne so spotrebou a investíciami. V ekonomike, v ktorej nadobúda dominantné postavenie finančná sféra, platia potom tieto súvislosti: spomalenie rastu miezd ako predpoklad rastu finančnej rentability, a tým aj kurzov akcií a dividend, je (cez efekt bohatstva) faktorom rastu spotreby a tá stimuluje investície.

Objem národohospodárskeho výstupu závisí teda od oceňovania akcií na burze, ktoré sa tak stáva kľúčovým makroekonomickým indikátorom. Financionalizácia ekonomiky zároveň znamená, že dochádza (oproti fordizmu) k radikálnej zmene vzťahov medzi finančnou a reálnou sférou.

V súvislosti s rozpracúvaním teórie kríz riešia prívrženci školy regulovania aj otázku limitov typu akumulácie, v ktorom má dominantné postavenie finančná sféra. Pripúšťajú, že za určitých podmienok môže byť uvedený typ akumulácie veľmi životaschopný a môže byť následníkom fordistického typu akumulácie.

Ako sme už uviedli, rastúca miera rentability finančných aktív zvyšuje bohatstvo domácností, čo vedie k rastu ich spotreby a môže mať tiež pozitívny vplyv na investície. Dôležité pritom je, aby nedochádzalo k príliš veľkej mzdovej flexibilitě, ktorá narúša makroekonomickú stabilitu. Empirické analýzy však dokazujú, že v súčasnosti v ekonomicky vyspelých krajinách sveta vyjednávací sila odborov slabne. Podľa R. Boyera, jedného z hlavných predstaviteľov teórie regulovania, „faktor krízy sa zavádza v okamihu, keď je financionalizácia spojená s dereglementáciou miezd a sociálnej ochrany“. ([12], s. 96) To znamená, že dereglementáciu miezd a sociálnej ochrany možno považovať za určitý bod, dosiahnutie ktorého znamená, že ekonomika sa dostáva do zóny štrukturálnej nestability.

## Záver

Napriek tomu, že v rámci ekonomickej vedy existuje celá plejáda rôznych teórií hospodárskych kríz, prístup školy regulovania možno považovať v istom zmysle za originálny. Na rozdiel od dominantného prúdu v ekonomickej teórii, ktorý vychádza z hypotézy stability všeobecnej ekonomickej rovnováhy a krízy považuje len za prejav istej anomálie voči tomuto stavu, teória regulovania patrí do prúdu historickej a inštitucionálnej makroekonómie. Preto jej prívrženci skúmajú krízy ako dôsledok ekonomických procesov prebiehajúcich v čase. Uskutočňujú teda v prvom rade empirickú analýzu hospodárskych kríz. Tá ich privádza k záveru, že každá ekonomika má svoj „typ“ kríz, ktorý vyplýva z jej inštitucionálnych foriem. V dôsledku toho, že v kapitalizme dochádza k rôznym technologickým a inštitucionálnym inováciám, jednotlivé hospodárske krízy nie sú nikdy identické. Tým možno vysvetliť nielen podstatné rozdiely v prejavoch kríz, ktoré za sebou nasledovali, ale aj skutočnosť, že v danom historickom čase môžu vedľa seba existovať rôzne typy akumulácie a teda aj rôzne typy hospodárskych kríz.

Empirický výskum uskutočňovaný v rámci teórie regulovania vyúsťuje napokon do istého zovšeobecnenia, ktoré možno považovať za jej všeobecnú interpretáciu hospodárskych kríz. Jej podstata tkvie v myšlienke, že postupná transformácia charakteristických parametrov daného spôsobu regulovania (prípadne typu akumulácie) sa končí napokon jeho destabilizáciou. A to navyše v čase, keď ho ekonomické subjekty vnímajú ako úspešný.



**Literatúra**

- [1] AGLIETTA, M.: *Régulation et crises du capitalisme*. Paris: Calmann-Lévy, 1976.
- [2] AGLIETTA, M.: Le risque systémique dans la finance libéralisée. In: *Revue d'économie financière*, no 70, janvier 2003.
- [3] AGLIETTA, M.: *Macroéconomie financière*. Paris : La Découverte, 2008.
- [4] AGLIETTA, M. – BERREBI, L.: *Désordres dans le capitalisme mondial*. Paris: Odile Jacob, 2007.
- [5] AGLIETTA, M. – ORLÉAN, A.: *La monnaie: entre violence et confiance*. Paris: Odile Jacob, 2002.
- [6] AGLIETTA, M. – REBÉRIOUX, A.: *Les derives de la finance*. Paris : Albin Michel, 2004.
- [7] AGLIETTA, M. – RIGOT, S.: *Crise et renovation de la finance*. Paris : Odile Jacob, 2009.
- [8] BILLAUDOT, B.: *Régulation et croissance. Une macroéconomie historique et institutionnelle*. Paris: L'Harmattan, 2001.
- [9] BOWLES, S. – BOYER, R.: *Notes on Employer Collusion, Centralized Wage Bargaining and Aggregate Employment*. Londres: McMillan, 1990.
- [10] BOYER, R.: L'économie face aux innovations qui font époque: les relations entre histoire et théorie. In: *Revue économique*, no 52, septembre 2001.
- [11] BOYER, R.: *La croissance, début de siècle. De l'octet au gène*. Paris : Albin Michel, 2002.
- [12] BOYER, R.: *Théorie de la régulation*. Paris: La Découverte, 2004.
- [13] BOYER, R. – DEHOVE, M. – PLIHON, D. : *Les crises financières : analyse et propositions*. Paris: La Documentation française, 2004.
- [14] BOYER, R. – DEHOVE, M. – PLIHON, D.: Les crises financières contemporaines : entre nouveauté et répétition. In: *Lettre de la régulation*, no 52, avril 2005.
- [15] BOYER, R. – MISTRAL, J.: *Accumulation, inflation, crises*. Paris : PUF, 1982.
- [16] BOYER, R. – SAILLARD, Y. (dir.): *Théorie de la régulation. L'état des savoirs*. Paris: La Découverte, 2002.
- [17] HOCHRAICH, D.: Mondialisation contre développement. Le cas des pays asiatiques. Paris: Syllepse, 2002.
- [18] KEYNES, J. M.: *Obečná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963.
- [19] LISÝ, J.: *Dejiny ekonomických teórií*. Bratislava: IURA EDITION, 2003.
- [20] ORLÉAN, A.: *Le pouvoir de la finance*. Paris: Odile Jacob, 1999.
- [21] ORLÉAN, A.: *De l'euphorie à la panique : penser la crise financière*. Paris: CEPREMAP, 2009.
- [22] PLIHON, D.: *Rentabilité et risque dans le nouveau régime de croissance*. Paris: La Documentation française, 2002.
- [23] VIDAL, J. F.: *Dépression et retour de la prospérité*. Paris: L'Harmattan, 2000.